

Obsah a vývojová psychologie

doc.Mgr.Ing. Karel Chadt,CSc

Zkouška

- Písemný test – tři otevřené otázky
- Možnost ústního přezkoušení
- Možnost pouze ústního zkoušení – bez přípravy
- Základní otázky - odpovídají kapitolám event. subkapitolám z přednášek a odpovídající literatury

Zápočet

Úvod do studia psychologie

Pojem psychologie:

- jak je definována
- základní cíle
- povaha a předmět psychologie
- základní a aplikované psychologické disciplíny

Vznik a vývoj vědecké psychologie

Vznik koncem 19. století na základě:

- Rozvoje přírodních věd
- Rozvoje filozofického myšlení a věd společenských
- Vývoje společenského a ekonomického života

Vznik a vývoj vědecké psychologie

Psychofyzika

Asocianismus, experimentální psychologie

Gestaltpsychologie

Psychoanalýza a další směry tzv. hlubinné psychologie

Behaviorismus

Neobehaviorismus

Humanistická a kognitivní psychologie

Vznik a vývoj vědecké psychologie

- **Psychofyzika** – zkoumá vztahy mezi jednoduchými fyzikálními podněty a psychickými obsahy (Weber a Fechner)

Přínos:

- objevení a definování tzv. počitkových prahů a rozdílových prahů
- prokázání souvislosti psychického s fyzickým
- zdůraznění aktivní role člověka v procesu vnímání

- **Asocianismus, experimentální psychologie** – konstituování psychologie jako nové, samostatné vědecké disciplíny (Wundt)

Přínos:

- psychofyzický paralelismus
- elementová psychologie (psychologický atomismus)
- asociační zákony

Vznik a vývoj vědecké psychologie

- **Gestaltpsychologie (tvarová psychologie)** – psychické celky nejsou vytvářeny spojováním jednotlivých prvků, nýbrž jsou to celky strukturně uspořádané od samého začátku (Wertheimer, Kohler, Kurt Lewin)

Přínos:

- princip „Vhledu“
- „Aha-efekt“
- proces řešení problému
- zdůraznění celostnosti psychických procesů
- gestalt terapie

Vznik a vývoj vědecké psychologie

- **Psychoanalýza a další směry tzv. hlubinné psychologie** -vývojový přístup: psychologie není statickým, jednou daným systémem, ale souborem dynamických, v čase proměnlivých a vyvíjejících se vlastností. (Freud, Adler, Jung)

Přínos Freud:

- fenomen nevědomí
- eros (libido) a thanatos (pud smrti)
- id, ego, superego
- obranné mechanismy ega

Přínos Adler: individuální psychologie

Přínos Jung: analytická psychologie, intuice, kolektivní nevědomí, komplex, typologie člověka

Vznik a vývoj vědecké psychologie

- **Behaviorismus** – věda o chování, zaměřující se na pozorovatelné jevy (Pavlov, Watson)

Přínos:

- 📖 psychická činnost má reflexní povahu
- 📖 věda, která si všímá celého spektra lidských způsobů přizpůsobování se
- 📖 schéma: stimul, podnět – reakce, odpověď
- 📖 zdůraznění významu vnějších podmínek utváření osobnosti
- 📖 propracování psychologických zákonitostí procesu učení
- 📖 uplatnění experimentu psychologie

- **Neobehaviorismus** vývojová modifikace (Cattel, Guilford, Eysenck)

Přínos:

- 📖 schéma: stimul – osobnost – reakce

Vznik a vývoj vědecké psychologie

- **Humanistická a kognitivní psychologie** – nejmladší z významných směrů (Maslow, Frankl)
Přínos:
 - 📖 reflexe problémů člověka současnosti jako je pocit osamělosti či prázdnoty
 - 📖 otázky po identitě lidského jedince (kdo jsem, odkud přicházím, kam jdu, proč jsem, co tady dělám)
 - 📖 čtyři základní tendence člověka
- **Kognitivní psychologie**- zdůrazňuje význam poznávacích procesů a funkcí utváření a fungování psychiky člověka
- **Testování** – A.Binet, Francie, děti, mentální a chronologický věk

Psychologický výzkum

Základní metody psychologického výzkumu :

- pozorování
- experiment
- dotazování
- psychologické testy
- škály
- sociometrie
- studium objektivních materiálů
- studium průběhu a výsledků pracovní činnosti
- profesiografie

Metody psychologie

- **Pozorování** je nejobecnější a základní metoda psychologie. Spočívá v záměrném, cílevědomém, systematickém a plánovitém vnímání vnějších, objektivních projevů jedince či sociální skupiny pozorovatelem a v evidenci pozorovaných jevů

Základní formy pozorování jsou:

introspekce

extrospekce

pozorování nezúčastněným(zúčastněným) pozorovatelem

Metody psychologie

- **Experiment** představuje vědeckou metodu, jejíž prostřednictvím zkoumáme psychické jevy v uměle vytvořených či alespoň přísně kontrolovaných, cílevědomě měněných podmínkách.

Dva základní typy experimentů:

přírozený

laboratorní

Příprava experimentu

1. stanovení cíle experimentu
2. výběr experimentálních osob
3. poskytnutí základní instrukce
4. expozice nezávisle proměnných
5. měření změn závisle proměnných
6. vyhodnocení výsledku experimentu a jejich zobecnění

Metody psychologie

- **Dotazování** řadíme k tzv. exploračním metodám, lze ho uskutečňovat formou **rozhovoru, dotazníku nebo anketou**.

Rozhovor- strukturovaný, polostrukturovaný, nestrukturovaný.

Základní typy dotazníků: účelové (příležitostné) a standardizované dotazníky diagnostické

Konstrukce dotazníků – základní předpoklady:

- otázky výzkumné
- otázky funkční, které plní další významné funkce
- otázky identifikační
- otázky kontrolní (verifikační)
- otázky otevřené nebo otázky uzavřené

Anketa

Metody psychologie

- **Psychologické testy** představují soubor standardizovaných úloh, jejichž řešení má určitou vypovídací hodnotu o existenci či míře rozvinutosti určité psychické vlastnosti zkoumané osoby.

- **Podmínky testování:**

Validita

Reliabilita

Standardizace

Normy

Měření výkonu

Škály:

Postojové

Hodnotící, posuzovací

Hodnotové

Metody psychologie

- **Sociometrie** umožňuje odhalit povahu vzájemných vztahů mezi jednotlivými členy malé sociální (pracovní) skupiny.

Měření neformálních vztahů

Vyhodnocování

- sociometrické matice
 - sociometrické indexy
 - sociogramy
-
- **Studium objektivních materiálů** před vlastní prací v terénu je nutné se seznámit s celou řadou významných skutečností vzhledem k řešenému úkolu např. velikost podniku, počet a kvalifikace zaměstnanců, sociálně demografické složení, organizační struktura atd.

Metody psychologie

- **Studium průběhu a výsledku pracovní činnosti** - specifický přístup psychologie práce. Jde o strategii poznávání pracovníka, jejíž podstatou je posuzování kvantity a kvality, průběhu a výsledků činnosti konkrétního člověka z hlediska psychologických aspektů činnosti.
- **Profesiografie** je možné chápat jako souhrnné označení rozmanitých metod a metodických přístupů zaměřených na zkoumání a rozbor určité profese, na poznání jejích psychologicky významných charakteristik.
- **Metody psychologické intervence a výcviku** je soubor rozmanitých přístupů a metod, jejichž primárním posláním je ovlivňování psychické činnosti – zpravidla určité skupiny osob současně.

Lidská psychika

- **Lidská psychika** - psychika je chápána jako funkce, respektive jako projev činnosti nervové soustavy člověka.
- Psychické procesy
Psychické jevy
Psychické vlastnosti
Psychické stavy
Základní funkce psychiky

Psychické procesy

Psychika se projevuje dvěma základními formami – prožíváním a chováním.

- **Prožívání** je vnitřní a ryze subjektivní dění, které zahrnuje zejména poznávání, cítění a snažení člověka.

Znaky prožívání:

- Časovost
- Subjektivnost
- Jedinečnost
- Omezení pouze na část psychiky
- Obtížně vyjádřitelné chováním a řečí

Formy prožívání

Chování

- **Chování** označuje veškeré projevy jedince, které lze pozorovat, zaznamenat nebo měřit.

Rozlišují se tři kategorie chování: jednání, řeč a výraz.

Molekulární chování

Molární chování

Aktivní/pasivní

Volní/mimovolní

Psychické procesy

Kognitivní poznávací procesy :

Vědomí a nevědomí

Vnímání

Pozornost

Učení

Paměť

Myšlení

Vědomí a nevědomí

- **Vědomí** – mnoho výkladů (stav bdělosti, nabytá zkušenost, mysl....).
V psychologii nejběžněji stav psychiky člověka.
- **Dimenze vědomí**
 1. dimenze bdělost
 2. dimenze – šíře vědomí
- **Funkce vědomí**

Vědomí a nevědomí

- **Nevědomí**

Psychické děje mezi vědomím a nevědomím.

Aktuálně nevědomé, ale uvědomitelné skutečnosti myslí.

Neuvědomované skutečnosti, které se ale „zvědomují“, když věci nejdou, jak jít mají, jak jsme na ně zvyklí.

Nevědomé, vytěsněné psychické děje či skutečnosti.

- **Hladiny vědomí/nevědomí**

Vnímání

Vjem je psychickou reprezentací nějakého objektu v naší mysli.

Kognitivní funkce tvoří:

Vnímání prostřednictvím smyslů

Paměť

Pozornost

Představy

Fantazie

Myšlení

Úsudek

Řeč

Vnímání

Počitky – dráždění smyslových orgánů a jim odpovídající podněty; vedení ze smyslových orgánů do mozku; kvalita; intenzita; trvání

Typické vlastnosti

Sociální percepce

Chyby při vnímání

Vnímání

Zákony, kterými se řídíme:

Zákon blízkosti v prostoru

Zákon uzavřenosti

Zákon podobnosti

Zákon plynulého pokračování

Zákon společného osudu

Zákon obeznámenosti

Zákon doplnění dobrého tvaru

Pozornost

Dělení pozornosti

Význam soustředění

Rozdíly ve vlastnostech pozornosti

Kvalita pozornosti

Pojem osobnost

- **Základní charakteristika**

Pojem **osobnost** označuje psychiku člověka a zdůrazňuje na jedné straně celistvost, na druhé straně pak odlišnost a jedinečnost každého člověka.

Je charakteristická – vnitřní jednotou, individuální specifičností, vývojovou kontinuitou a interakcí s prostředím.

Vlastnosti, které jsou osobnosti připisovány: jedinečnost, vnitřní integrita, stálost a vývoj

Základními tématy, kterým se psychologie osobnosti věnuje, jsou:

- vývoj osobnosti
- struktura osobnosti
- dynamika osobnosti

Pojem osobnost

Vývoj osobnosti - faktory

Biologické, vnitřní faktory

- faktory zděděné
- faktory vrozené

Proces zrání

Sociální, vnější

Socializace – proces zespolečenšťování člověka

Vzdělávání

Výchova

Na socializaci se podílejí:

- kulturní rámec
- širší sociální okolí
- malé sociální skupiny - **rodina**

Pojem osobnost

- **Temperament** vyjadřuje zejména formální podobu našeho prožívání a chování, v současnosti je spojován s individuální potřebou stimulace, vnějších podnětů. Jedná se o charakteristiku osobnosti, které je přisuzována největší biologická podmíněnost

Základní temperamentové charakteristiky:

- celkové citové ladění
- celkové zaměření
- vzrušivost
- odolnost
- intenzita
- trvalost

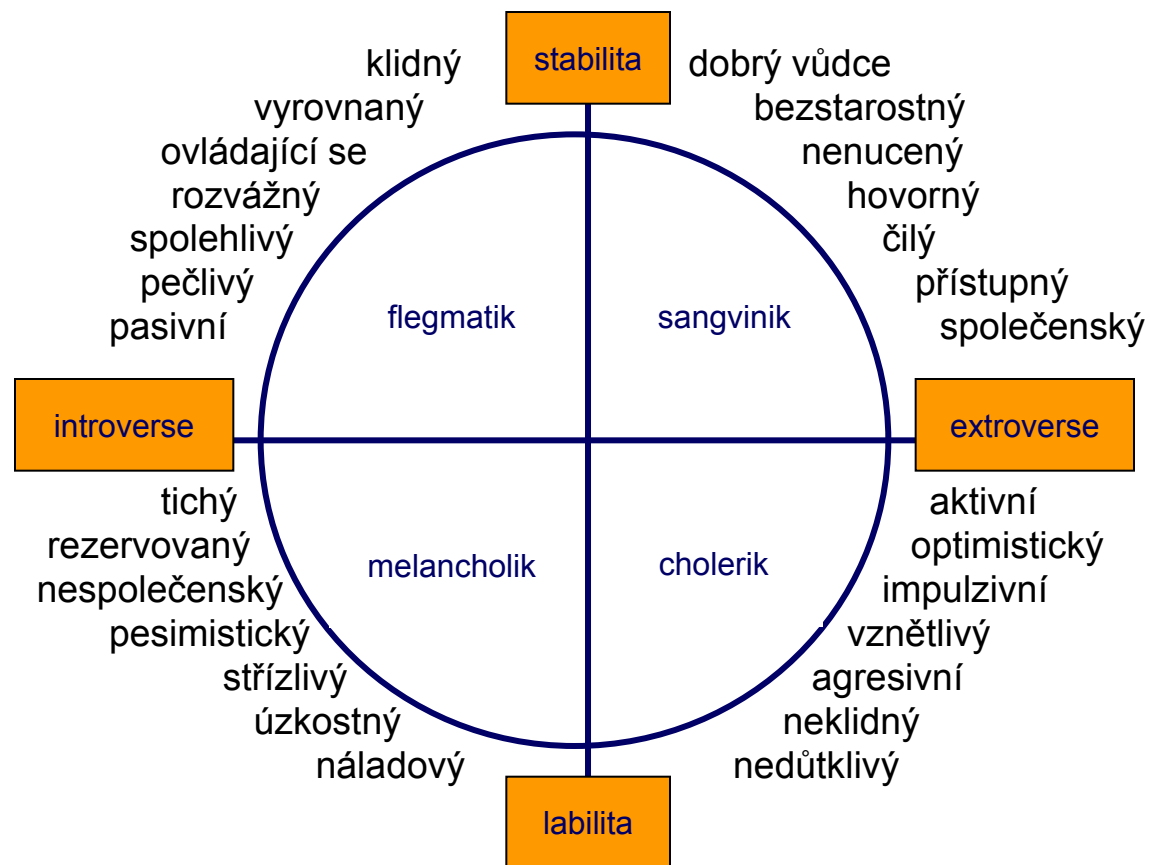
Pojem osobnost

- **Fysenekův model kombinuje ve svém základu dvě dimenze**
 1. stabilita – labilita nervového systému člověka
 2. extraverze/otevřenost – introverze/uzavřenost

Kombinacemi extrémních poloh jednotlivých dimenzí vznikají následující základní typy:

- člověk stabilní a otevřený – sangvinik
- člověk stabilní a uzavřený – flegmatik
- člověk labilní a otevřený – cholerik
- člověk labilní a uzavřený - melancholik

Pojem osobnost

Pojem osobnosť

Další profilujúce vlastnosti osobnosti:

- Intelligence (obecná)
- Emoční inteligencia
- Kreativní inteligencia
- Charakter
- Emocionální procesy
- Volní procesy
- Postoje

Osobnost manažera

- **Emoční inteligence a její význam pro manažera**

Projevy emoční inteligence

Sebepoznání

Emoční kvocient

SPOLEČENSKÁ OBRATNOST

- Umění vést lidi
- Schopnost ovlivňovat a prosazovat
- Umění komunikace, naslouchání, pochopení
- Zvládání konfliktů – konflikt jako příležitost
- Vytváření vazeb – udržovat spojení

EMPATIE

- Pochopení – správný odhad pocitů, ochota se jimi zabývat
- Motivace ostatních – vycítit, kdy podpořit, ocenit, kdy být pevný
- Zákaznická orientace – předvídání a rozpoznání druhých potřeb
- Využití diverzity – využití rozdílnosti lidí a jejich osobností
- Cit pro tendence – schopnost orientace v emočních proudech

SEBEMOTIVACE

- Ctižádost – stálá snaha o zlepšení
- Loajalita – ztotožnění se s vizí celku
- Iniciativa – vyhledávat příležitosti, možnosti
- Vytrvalost – schopnost udržet záměr, víra v dosažení, stále hledat řešení
- Optimismus – pozitivní postoje, dlouhodobé cíle a nadšení k jejich dosažení

SEBEOVLÁDÁNÍ

- Spolehlivost – nepodléhám nahodilým impulsům, dokončuji své úkoly
- Svědomitost – dochvilnost, pečlivost, disciplinovanost
- Odpovědnost – za činy, pocity, myšlenky; znám hranice odpovědnosti a dodržuji je
- Přizpůsobivost – pružnost myšlení a akce
- Schopnost inovace – stále rozvíjet nové nápady

SEBEUVĚDOMĚNÍ

- Emoční sebeuvědomění – co cítím, o co mi jde?
- Reálné sebehodnocení – silné stránky, nedostatky – znám strukturu své osobnosti
- Sebedůvěra – vím, co nabízím, dávám – vědění své hodnosti
- Vědomí vnějších signálů – sebereflexe
- Znalost vnitřních motivů – schopnost vnímat své motivační a demotivační faktory

Psychologie tvořivosti

- **Základní vymezení pojmu tvořivost**

Komplex vlastností (nejen schopností), které se projevují v činnosti jednotlivce nebo skupiny)

Výsledkem tvořivosti jsou pozitivní, hodnotné změny určitého objektu (část reality, věc, proces, jiný subjekt, skupina, vlastní osobnost apod.)

K charakteristickým vlastnostem produktu tvořivosti patří novost, jedinečnost, originalita, progresivita, hodnotnost, komunikovatelnost.

Faktory prostředí mohou tvořivost stimulovat a podporovat, nebo také omezovat či znemožňovat

Psychologie tvořivosti

- **Etapy tvůrčího procesu**

Orientace

Preparace

Inkubace

Illuminace

Realizace

Evaluace

Psychologie tvořivosti

- **Faktory tvořivého myšlení**

Senzitivita

Fluence

Flexibilita

Originalita

Redefinice

Elaborace

Psychologie tvořivosti

- **Bariéry tvořivosti**

- a) kognitivní bariéry*

- tendence vymezovat problém příliš úzce, jednostranně
 - stereotypie vnímání, neschopnost vidět problém z různých hledisek, prezentovat ho odlišnými výrazovými prostředky (slova, čísla, kresba, model, metafora apod.)
 - neschopnost separovat podstatné od nepodstatného
 - chyby při rozlišování mezi příčinami a důsledky

Psychologie tvořivosti

b) bariéry intelektové

- podprůměrná úroveň intelektu (ve smyslu schopnosti řešit intelektově náročné problémy)
- deficit v oblasti kritického myšlení – ověřování důvěryhodnosti/spolehlivosti informací, sebekritika apod.
- omezená fantazie a představivost, včetně víry v existenci jediného správného řešení každého problému

c) bariéry emocionální

- strach z udělení chyby a zesměšnění se
- touha po jistotě a bezpečí
- nedůvěra vůči lidem, spolupracovníkům, nadřízeným

Psychologie tvořivosti

d) bariéry kulturní

- některé tradice a zakořeněné názory (takhle to děláme již x let a vždy to stačilo)
- některé normy (V práci se má pracovat a ne hrát si. Dospělí mají být rozumní a vážní atd.)
- v tzv. euroatlantické civilizaci rozšířený mýtus racionality jako hodnoty předčívá emoce, iracionalitu atd. (Nefantazíruj a dělej už něco).

e) bariéry prostředí

- technické překážky (vybavení, prostředky, pracovní podmínky ...)
- organizační bariéry (špatná organizace práce, neprůchodné hierarchie atd.)
- konfliktní atmosféra na pracovišti, přehnaná soutěživost, strach atd.

Pojem osobnost

Postoje.

U postojů rozlišujeme **tři vzájemně propojené stránky**:

1. kognitivní
2. emoční
3. konativní

Charakter

Charakterové vlastnosti lze dělit podle vztahů, které vyjadřují:

- vlastnosti vyjadřující vztah člověka ke světu, jeho základní hodnotovou orientaci
- vlastnosti odrážející vztah člověka k činnosti, kterou vykonává
- Vlastnosti vyjadřující vztah člověka k druhým lidem, společnosti
- Vlastnosti odrážející vztah člověka k sobě samému, sebepojetí

Pojem osobnost dynamika osobnosti

■ Motivační dimenze osobnosti

Pro motivované chování je charakteristická **zaměřenost, energie, délka trvání.**

Dva základní **zdroje** motivace:

- motivy
- stimuly

Dvěma základními **principy** lidské motivace jsou

- princip homeostatický
- princip hedonistický

Motivy i formy motivovaného chování jsou založeny jak biologicky, tak i společensky a kulturně. Základními motivy jsou **potřeby**

- potřeby primární
- potřeby sekundární

Pojem osobnost dynamika osobnosti

- **Motivace, proces motivace**
- **Druhy motivů**
- **Individuální psychické motivy**
- **Zdroje motivů**

Pojem osobnost dynamika osobnosti

Modely motivace

 Homeostatický

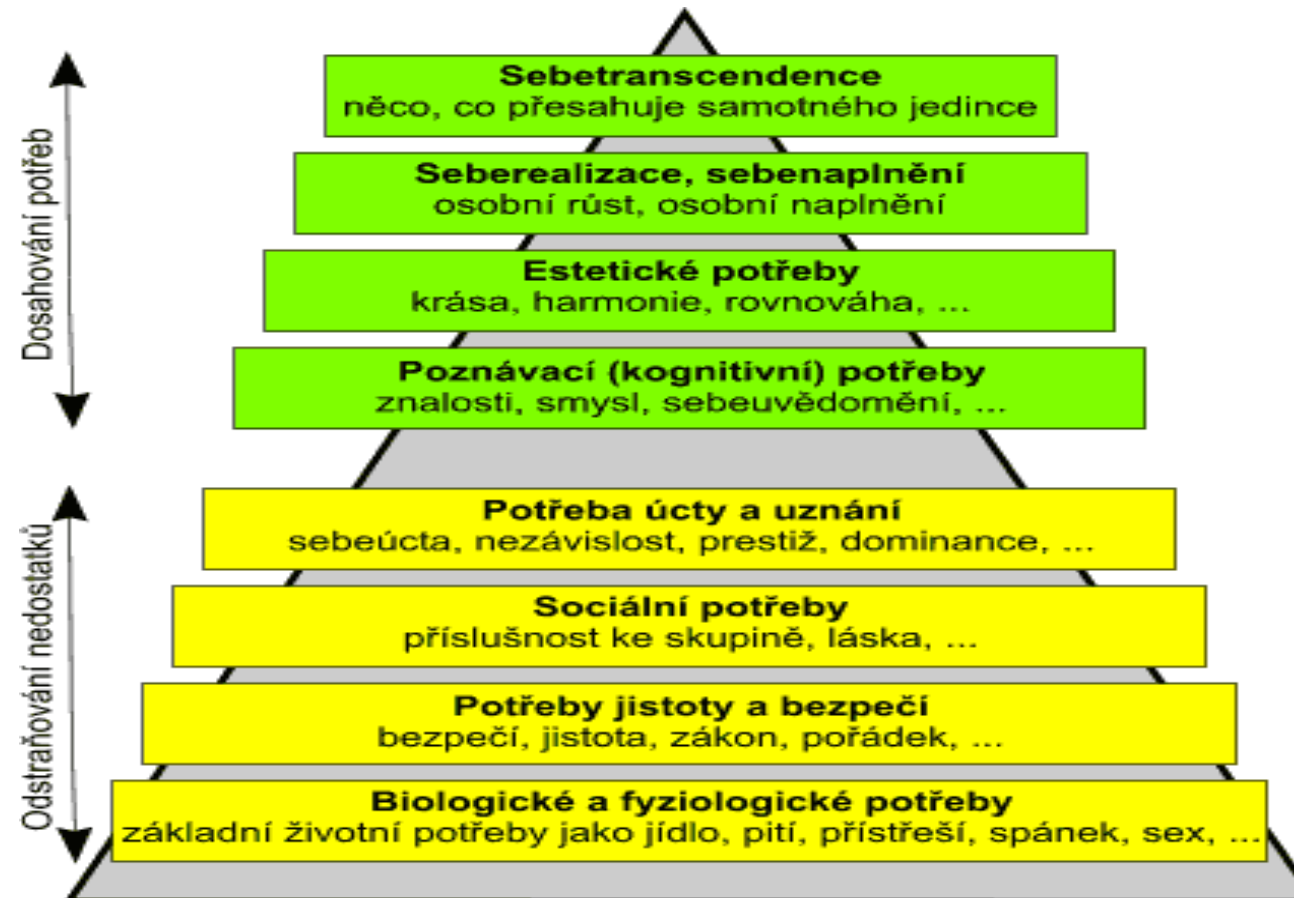
 Pobídkový

 Kognitivní

 Činnostní

 Humanistický

Pojem osobnost – pyramida potřeb Maslow

Pojem osobnost - vývoj osobnosti

Základní charakteristika

Periodizace životní dráhy člověka

Základní vývojová období

Učení, paměť, myšlení

- **Pojem učení**

Učení jako proces

Druhy učení

- **Paměť jako proces**

Dělení paměti

Činitelé ovlivňující paměť

Zapomínání

Myšlení

Myšlenkové operace :

Analýza

Syntéza

Srovnávání

Třídění

Abstrakce

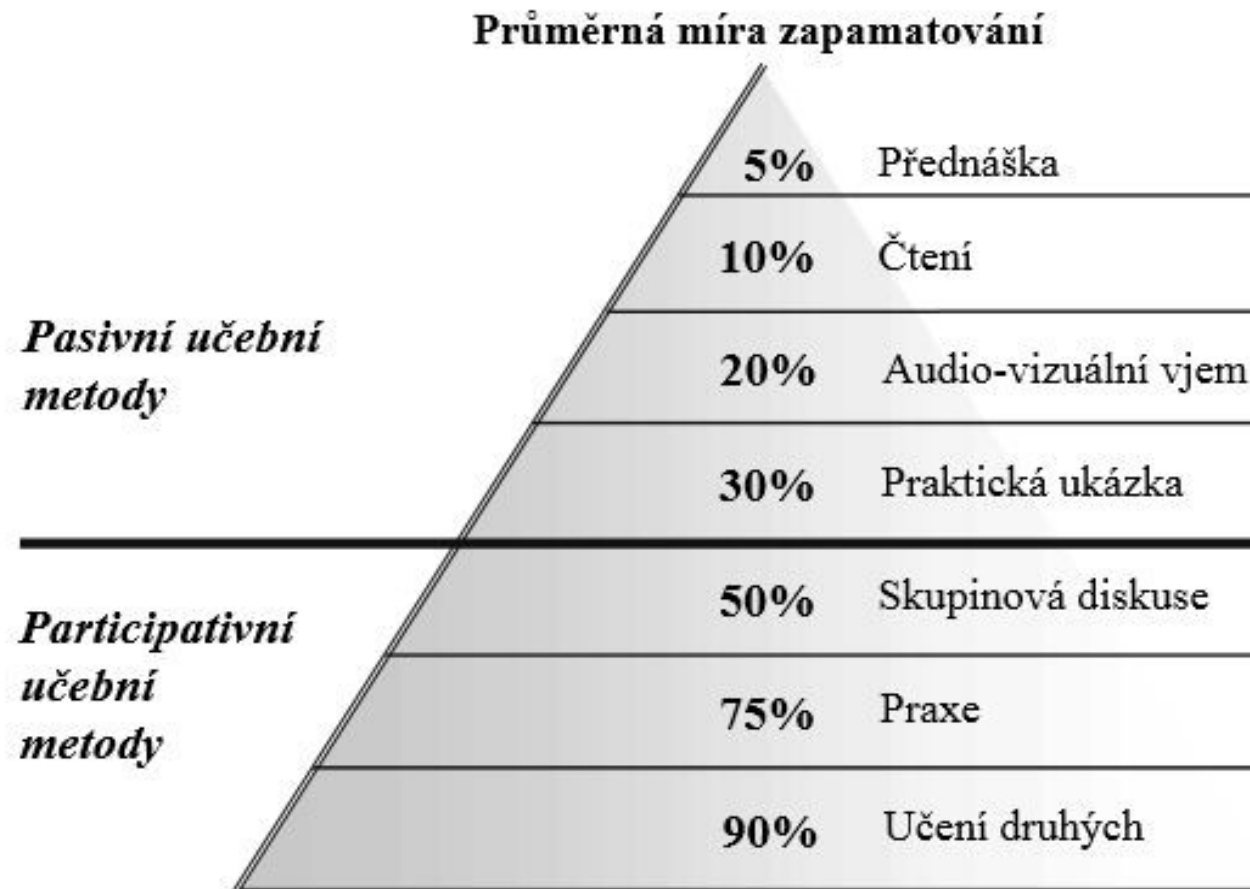
Zobecnění

Indukce/dedukce

Analogie

Zobecňování

Uchování nabytých poznatků

Myšlení

Formy myšlení

Pojem

Soud

Úsudek

Druhy myšlení

Podle praktičnosti a teoretičnosti

Podle způsobů řešení a výsledků

Poruchy myšlení

Emoce a emocionalita člověka

- **Emoce**
- **Fenomenologický popis emocí**
- **Vybrané komplexní lidské emoce**
- **Obecné charakteristiky emocí**
- **Funkce emocí**

Zátěžové situace, stres, adaptace, coping

Zátěžové situace

Frustrace a deprivace

Stres

- Biologický pohled na stres
- Psychologický pohled na stres
- Stresory a charakteristické znaky stresových situací
- Příznaky prožívaného stresu

Adaptace a coping

Strategie zvládání stresu

Literatura

Použitá a doporučená literatura

- ZACHAROVÁ, E. *Zdravotnická psychologie: teorie a praktická cvičení*. 1. vydání. Praha:: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0155-9. [info](#)
 - THOROVÁ, K. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6. [info](#)
 - HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. 6. vyd. Praha: Portál, 2011. [info](#)
 - HUNT, M. *Dějiny psychologie*. 4. vyd. Praha:: Portál, 2015. ISBN 978-80-7367-814-2. [info](#)
 - VÁGNEROVÁ, M. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha:: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0696-5. [info](#)
- HELUS Z. *Úvod do psychologie*. Praha: Grada 2011. 344 s. ISBN 978-80-247- 3037-0

Literatura

- KUČERA, D. *Moderní psychologie: hlavní obory a témata současné psychologické vědy*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4621-0. [info](#)
- ATKINSON, R L. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0083-3. [info](#)
- CAKIRPALOGLU, P. *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4033-1. [info](#)
- VENGLÁŘOVÁ, M. *Sestry v nouzi. Syndrom vyhoření, mobbing, bossing*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3174-2. [info](#)
- ZACHAROVÁ, E a J ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ. *Základy psychologie pro zdravotnické pracovníky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-4062-1. [info](#)
- JANÁČKOVÁ, L. *Základy zdravotnické psychologie*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-179-6. [info](#)

